

Emnemæssigt er bogen således sammenstykket og af svingende kvalitet, hvilket også har sammenhæng med, at bogen indeholder såvel forfatterens eg-

ne undersøgelser som ældre lokalhistoriske optegnelser og materiale, indsamlet af dennes far, lærer H. K. Hansen.

Erik Korr Johansen

## KULTURHISTORIE

Jane Bossen. Helge Krempin: *Helligåndskirken i Flensborg 1386-1986*. Udgivet af Studiefællesskabet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. (Rosenkilde og Bagger, 1986). 108 s., 160 kr.

I Flensborg har Helligåndskirken i århundreder heddet Den danske Kirke. Her afholdtes prædiken på dansk, efter at det tyske sprog 1668 kom til at dominere, også i kirkernes gudstjeneste.

Kirken er bygget i højmiddelalderen, i tilknytning til byens helligåndshus, som tog sig af plejen af byens syge og fattige. I modsætning til det øvrige Europa var Helligåndshospitalet i Flensborg ikke en gejstlig institution, men en borgerlig, ledet af lægmænd, udpeget af byens råd, og efter al sandsynlighed rekrutteret i rådets egne rækker. Det er formentlig disse omstændigheder, der forhindrede, at kirken ved reformationen blev ødelagt. Efter en periode at have stået tom og uden funktioner, besluttedes det at sætte den i stand og lade den fungere som dansk kirke. Den første danske præst indsattes 1588, han var ansat af byens råd og lønnet af byens kasse. Han måtte kun prædike for sin danske menighed, ikke udføre kirkelige handlinger som dåb, bryllup etc. Dette forhold ændredes først ved dannelsen af Den frie danske Menighed 1851.

I bogen redegøres der for kirkens

bygningshistorie, dens inventar og den kulturhistorie, der knytter sig til stedet. I den lyse kalkkirke med de høje krydshjælpe er der fundet rester af kalkmalerier fra 1400 tallet, restaureret i begyndelsen af dette århundrede. Et af de fornemste inventarstykker er en gotisk alterkalk og et eksemplar af Frederik II's bibel, enestående i sig selv, men desuden et klenodie på grund af den håndskrevne fortegnelse over danske præster ved kirken, som findes i den.

Der er lagt et stort arbejde i fremlæggelsen af en bygnings historie, der har præget Flensborgs bys kulturliv igennem så mange århundreder, og haft en betydning, der rækker langt ud over den religiøse. I opsætning og billedmateriale udmærker den sig ligeledes ved sin kvalitet, og den vil bestemt have interesse, også for danskere nord for grænsen, der interesserer sig for byens huse i dette gamle kulturområde.

Wivan Munk-Jørgensen

Otto Norn: *To grænseslotte. Frederik I's Gottorp og Christian IV's Koldinghus*. (Historisk Samfund for Sønderjylland, 1986). 160 s., 105 kr. (70 kr. for medl.).

Efter at Christian I's søn, hertug Frederik, 1524 var kronet som Danmarks konge, skete der det usædvanlige, at kongens residens og regeringens sæde i en årrække blev flyttet til Slesvig, til

Gottorp slot. I de følgende år ofrede først Frederik I, siden sønnen Christian III, store summer på at gøre stedet til en sømmelig kongelig residens. I dag er det vanskeligt at danne sig et indtryk af den byggeaktivitet, der foregik i årene 1523-44, kilderne er mangelfulde, men en nylig iværksat rekonstruktion gør det muligt at danne sig et billede af det kongelige byggeri's omfang og de prætentioner, det var udtryk for.

Forfatteren indleder sin gennemgang af slottets komplicerede bygningshistorie i disse år. Et nyopført dobbelthus i det middelalderlige anlægs vestside blev Frederik I's bolig, en bygning, som sandsynligvis i størrelse og pragt overgik Københavns slot.

Dobelthuset's gårdfacade underkastes en nærmere aflæsning og tolkning. Den fungerede som en slags pragtkulisse, der demonstrerede kongens rigdom og kunstforstand, prægtigt udstyret med mange arkitektoniske detaljer, skulpturer og relieffer. Der drages sammenligninger til samtidens nederlandske inspirerede altertavler, således Viborg- og Roskildetavlerne; i valget af motiver aflæses kongens selvforståelse som evangelisk fyrste. Arkitektonisk placeres huset som udadtil moderne, men indadtil gammeldags og borgerligt. Renæssancen var på disse nordlige breddegrader endnu ikke trængt igennem som en dybere forståelse af klassisk byggemåde, men anvendtes snarere som en slags udvendig modernisering af middelalderlige bygningsformer. Samtidige bygningsmæssige forbilleder fremdrages, således Jørgen Kochs gård i Malmø, der stod færdigbygget 1525. Endelig søges spørgsmålet om byggeriets arkitekt besvaret, og Otto Norn leverer her et sobert stykke detektivarbejde, der munder ud i det temmelig uortodokse for-

slag, at det kan have været maleren Jacob Binck i samarbejde med kongens bygmester Morten Bussert.

Dernæst tvinges læseren til at foretage et tidsmæssigt spring på omkring 100 år, til Koldinghus under Christian IV. Her er bygningshistorien betydelig bedre belyst; efter en brand 1597 tilkaldtes kongens bygmester, Herkules von Oberberg fra Haderslev for at forestå udarbejdelsen af et projekt, der allerede forelå som tegning eller model. Slottet skulle hurtigt gøres beboeligt igen, og nordfløjen bærer årstallet 1598 indhugget på »klokketårnets« portal. 1602 døde Herkules von Oberberg, og Hans Barchmann, som var billedhugger og havde bistået bygmesteren under hans arbejde, færdiggjorde ombygningen, der foruden nordfløj omfattede kirke, dansesal og Kæmpe-tårn, som kom til at ligge i den nordlige del af den oprindelige vestfløj. Anden fase af byggeriet foregik 1610-1620 og omfattede kongens bolig i sydfløjen og en muomkranset have, der indeholdt urtegård, lysthus, badstue, frugthus og røghus.

Wivan Munk-Jørgensen

Hans Erling Langkilde: *Nyklassicismen i Købstæderne. Arkitektur og arkitekter i årene omkring 1920.* (Arkitektens Forlag, 1986). 159 s.

Med denne bog markerer Købstædernes almindelige Brandforsikring sit 225 års jubilæum. Som der står i forordet, har man valgt at beskæftige sig med en ret overset og næsten glemt epoke i dansk arkitektur, nemlig nyklassicismen i dette århundredes første årtier.

Selve betegnelsen nyklassicisme kan skabe en vis begrebsforvirring, idet navnet også dækker over en anden periode i arkitekturhistorien, nemlig åre-